

O JEDNOM PRIMJERU SEMANTIČKE REKONSTRUKCIJE U ROMANSKIM JEZICIMA

VERA GERERSDORFER

Analizirajući iz dijakroničko-komparativne pozicije neke pojave u indoevropskim jezicima, Benveniste je na zanimljivom materijalu opisao problem semantičke rekonstrukcije. Iako sâm naslov njegove rasprave »Semantički problemi rekonstrukcije«¹ navješćuje kompleksniju, »razbijeniju« problematiku, njezin osnovni sadržaj jest osvrt na semantičku rekonstrukciju kao pojavu a i kao metodologiju *sui generis*.

Semantička je rekonstrukcija nužno komparativna. Leksičko-historijska metoda, koja danas dominira nad fonohistorijskom, koristi se uspoređivanjem svih oblika iste morfološke i semantičke porodice. Ta se metoda temelji na komparaciji stvarno postojećih oblika i zato ona i zahtijeva kompletnu, širu dokumentaciju.² S druge strane, jedan od najkonkretnijih principa koji pomaže jezičaru kada rekonstruira značenje riječi, zasniva se na tome da se »smisao jezičnog oblika definira na temelju totaliteta njegovih upotreba, na temelju njihove distribucije i asocijativnih tipova koji iz toga izlaze.«³ Taj opći princip implicira i opet komparaciju kao »lajtmotivski« postupak u operacijama rekonstrukcije značenja.

U spomenutoj raspravi Benveniste je u tipološkom kontekstu semantičke rekonstrukcije analizirao i slučaj kada postoje dispartniji varijante jedne jedinstvene semantičke grupe, a koje se opet raspadaju na posebne skupine. Benveniste je taj tip semantičke rekonstrukcije opisao na primjeru koji romanista inspirira u određenom pravcu semantoleksičkih motivacija, koje taj isti primjer nudi iz jednog neiscrpnoga filološkog trezora.

¹ »Problèmes sémantiques de la reconstruction« u: Emile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, Paris, Gallimard, 1966, chap. XXIV, str. 289—307. Ista rasprava u *Word-u*, X/1954, h. 2—3.

² Usp. Pierre Guiraud; *L'Etymologie*, Paris, P. U. F.,² 1967, str. 125. Guiraud se zalaže za internu rekonstrukciju (*ibid.*, str. 93, 122) nakon što je koncizno prikazao njezine osnovne metode. V. još *ibid.*, str. 86, 87, 92.

³ Benveniste, o. c., str. 289.

Radi se o sljedećim korijenima: *-daru, -dru, -tru, -trau, -derw*. Na germanskom području riječi *trauan, traubain, trur, traus* i *tru-wa* znače redom: »biti vjeran«, »povjerenje«, »vjeran«, »povjerenje«, »vjernost«. Izvan germanskoga područja riječi srodnih korijena imaju sasvim drugo značenje, koje je i u germanskom djelomično predstavljeno. One znače »stablo, drvo« općenito, ili »hrast« posebno. Grčki *drus* »hrast«, sanskrit *dāru, dru* »stablo«, galski *derw* »hrastovi«, staroslav. *drěvo*, ruski *děrevo*. Idući za identifikacijom distinktivnih crta navedenih korijena i riječi Benveniste je došao do zaključka da je primjena tzv. principa konkretnoga i apstraktnoga na semantičku rekonstrukciju, u cilju istraživanja genetičkih odnosa riječi, nepouzdana, i dokazao koliko je neophodno potrebna distinkcija između značenja i oznake, odnosno između značenja i imena. Nije hrast, kako je to romantički rezonirao Osthoff, stvorio pojam vjernosti, nego je hrast kao stablo općenito bio posebno obilježen izrazima čvrstoće, postojanosti, trajnosti. Prema tome, ime *dru* »stablo« samo je kvalifikacija objekta kojemu je bila pripisana, dok grčko *drūs* doslovno znači »čvrst, postojan«. Rezimirajući u osnovnim crtama Benvenisteovu koncepciju problema, možemo ustanoviti da je riječ o relaciji: stablo-hrast-vjernost i da je ta relacija bila uključena u proces semantičke rekonstrukcije na temelju komparacije srodnih korijena u indoevropskim jezicima s jedne strane, a s druge, na temelju istodobne komparacije njihova srodnog i različitog značenja u raznim jezicima i u različitim slojevima civilizacije. Međutim, na planu *daru-dru-drus-tru* i srodnih korijena jedan karakterističan korijen odnosno riječ nije našla svoje mjesto. To su riječi *dru(s), drue, drudo* u pridjevskom i imeničkom značenju te njihove izvedenice *drue-rie, drudaria* itd., koje se pojavljuju u rječniku starofrancuske i starotalijanske kurtoazne književnosti. S gore označenim planom te riječi obrazuju paralelan asocijativni plan. Zato je potrebno da se one uvrste u okvir što ga je u svojoj studiji ocrtao Benveniste. Tada će se problem njihove semantičke rekonstrukcije postaviti u etimološkom i u semantičkom vidu. Prvo znači istraživanje etimološkog izvora romanskih riječi kako bi se vidjelo da li se u ovom slučaju radi o različitim riječima, ili o jednoj te istoj riječi koja je evoluirala u dva različita pravca. Drugo, tj. semantički vid, implicira proučavanje značenja tih istih riječi kako bi se one mogle dovesti u vezu s germanskim *trur, treu* »vjeran« i s ostalim korijenima koje citira Benveniste.

Jedan pogled u etimološke rječnike omogućuje sagledavanje različitih izvora i značenja, a da ipak ne otkriva ni jedinstveno ni zajedničko podrijetlo navedenih romanskih riječi. Može li se takvo podrijetlo uopće odrediti, ustanoviti i definirati, to je problem

koji na putu kroz semantičku povijest riječi *dru(s)*, *drue*, *druerie* predstavlja pravi kamen spoticaja.

Među etimološkim rječnicima najzaokruženiji zbir svih postojećih značenja uz oznaku etimološkog izvora na prvom mjestu pruža FEW.⁴ Zato ćemo se detaljnije zadržati na njegovim obaveštenjima prije nego citiramo podatke iz ostalih najznačajnijih etimoloških rječnika.⁵

FEW navodi deset značenja riječi o kojima pišemo. Prenosimo ih redom u cjelini.

1. *drūto* (galski: jak). Snažan, zdrav. Fr. *dru* »jak, dobro hranjen«, pik. norm. »jak, zdrav«, Guern. »jak, debeo«, Mayenne »zdrav, veseo«, ang. »jak, veoma zdrav, veseo«, morv. »veseo, snažan«. Beaune *dru*, Yonne *dru*, -sse, Moselle V. *dri* »zdrav«; SDT. *drū* »živ, veseo« (posebno o ptici koja je spremna da poleti iz gnijezda); H. Alpes *dru* »zdrav«, Vinz. *drū*, -dā »jak«; Ambert *drū*, -do »zdrav«, lim. *druge* »živ, veseo«, novoprov. *drud*, lang. *druje*, -o, Puiss. *drud(e)* »snažan, moćan«, Izv. H Alpes *drutero* »blagostanje, udobnost«, Priss. *drudarié* »obilje, snaga, iskrenost«, Morv. *dreuler* »ojačati«, Waadt, Genf *drūdzo* »jedra djevojka«, Varennes *druzine* »jakost« (osoba, biljka, životinja), lang. *drujije* »snaga.

⁴ Walter v. Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, Band III, Tübingen 1949, str. 164–166.

⁵ Mi smo za ovaj rad konsultirali dvadeset dva rječnika etimološko-enciklopedijskog karaktera, uključivši tu i FEW. Konsultirane rječnike citirat ćemo kronološkim redom osim FEW, koji navodimo u op. 4, i onih rječnika iz kojih smo uz oznaku njihovih bibliografskih podataka prenijeli u toku ovoga rada dio grade o polisemiji riječi: *dru*, *drue*, *druerie*.

E. Gamillscheg, *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*, Heidelberg, 1928, str. 328; E. Hugued, *Dictionnaire de la langue française du XVIe siècle*, III, Paris 1933, str. 280; *The Oxford English Dictionary*, Volume III, Oxford 1933, str. 686–692; Quillet, *Dictionnaire étymologique*, Paris 1937, str. 1324; F. Palazzi, *Novissimo Dizionario della Lingua italiana*, Milano 1940, str. 390; *Nouveau Larousse Universel*, I, Paris 1948, str. 577; Bloch-Wartburg, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, 1950, str. 197; Migliorini-A. Duro, *Prontuario etimologico della lingua italiana*, 1950, str. 184; C. Battisti-G. Alessio, *Dizionario etimologico italiano II*, Firenze 1951, str. 1396–97; A. Prati, *Vocabolario etimologico italiano*, Torino 1953, str. 385; D. Olivieri, *Dizionario etimologico italiano*, Milano 1953, str. 249; Quillet-Flammarion, *Dictionnaire Usuel*, Paris 1957, str. 430; *Grand Larousse Encyclopédique*, IV, Paris 1961, str. 244; *Dizionario Garzanti della lingua italiana*, Milano 1965, str. 578; F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch*, Berlin 1967, str. 787; G. Devoto, *Avviamento alla Etimologia italiana*, *Dizionario etimologico*, Firenze 1968, str. 140; Hatzfeld-Darmester, *Dictionnaire général de la langue française*, Tome I,⁵ Paris, str. 799; La Curnede Sainte-Palaye, *Dictionnaire historique de l'ancien langage français*, V, str. 266–267.

zdravlje«, *Jubl. drugir* »ozdraviti, ojačati«, *hmanc.* »narasti, ojačati«; *Mayenne drugi*, *hmanc. drüžir, drüsir*, *ang. drugir* »osnažiti se, razvijati se (o ptčicama)«, *Vendôme rasti*«, *Bléré učvrstiti, zgusnuti*«, *loch. se drugir* »ojačati; platiti dugove; izvući se iz neprilike«, *Ambert drüdžá* »snažno rasti«, *périg. druja* »zgusnuti se«, *stéph. drugie* »dobro jesti«; *Blon. drüdze* »zadovoljstvo, blagostanje«, *Lyon, for. druge* »zaliha«, *voir drugi* »obilje, blagostanje«, *otuda Lyon voir se plaindre de druge* »žaliti se bez razloga«, *Gren. se grusté de drugi*, *Ambert avi la drujo* »pokazati životno veselje«. *Starofr. s'endrugir* »ojačati«. *norm. adreuger* »zlo udesiti«; *DT. Jubl. redrugir* »ozdraviti«, *hmanc. rərə-drüsi, rədrüžir* v. r. id.; »oživiti«, *ang. se redruzir* »grijati se na suncu«.

Dodatak. *Havr. Pt Aud. maldru* »neraspoložen«, *havr. mawdrü*, *freomt. maudru*; *Yonne chaudru* »boležljiv, slabunjav.«

2. *Debeo, mastan. Staro-srednjofr. dru* »debeo«,⁶ *Moselle* »debeo, mastan«, *Beaune, novoprov. prov. dru* »debeo«; *Mouthier tarre druse* »zemlja ilovača«; *ovamo možda pripada i drut (Alzonne) bogat*«, *RLR 17, 260.*

Izv. Moselle drüya »koji počinje debljati«, *Fraize druat* »debeljuškast«, *Fim. droeyá* (životinja) »napol gojazna, zdrava izgleda«, *bress. druyasse* »gojaznost«, *Lallé druiara* »debela životinja«, *dru-éra*, *starofr. s'endruir* »debljati«, *Alais endrudi* »ugojiti, obogatiti«, *Lallé endruar* »toviti (stada)«.

3. *Gust. Fr. dru* »koji ima brojne i guste izdanke (trava)«. *Tôtes id.*, *norm. zbijen*« (već *MN*), *Pt Aud. id.*, *Indre L.* »čvrst, brojan« *Fim. gust*« (lekućina), *bourg. gusl*« (trava), *Seine-et-M. H. Marne drü gust*« (obrve) *ALF 471, 121, 208, Vaudioux dru-ya gust, zbijen*«, *Blon. drü*, *stéph. drut gust*« *V, novoprov. drud*, *périg. dru, -cho gust*«, *pik. être dans son dru* »biti u neprilici«. — *Izv. Bourn. drüyos* »kvaliteta gustoće«, *novofr. druesse* (kod *Proudhona, RPh 23, 266*), *bress. druyasso* »plodnost«, *Varenes druzine* »što brzo raste« (o žitu), *novoprov. prov. drudon* »snaga« (zemlja, biljke), *Bourne drädü* »olovo s pomoću kojeg lovac hvata ptice«. *srednjofr. drugier* »gusto rasti« (perje), *périg. drucá* »postati, biti gust«, *drujâ; cela druge bien* »govori se o pljusku«, *Cotgr. 1611, Bar. droedži* »gusto rasti« (žito, itd.), *wall. adrusser* »gusto padati« *B Wall. 5, 152, pik. dédrü(ss)ir* »razrijediti povrće koje je pre-gusto«, *Dém. dédrüir*, *ard. dédrüire* »razmaknuti«, *Brun Mskr., Romény dédrussir* »razrijediti povrće«, *Courtis didruti*, *St-Pol de-drüte*, *argon. dedruzü* »razmaknuti, razdvojiti«, *boul. édrüir* »zra-

⁶ Otuda i *bret. drúz, drü*, *vann. debeo* (nagnojen — zemlja)«; *andru-ein* »gnojiti«.

čiti«, *édrué* »o rublju koje se počinje sušiti«. Ovamo spada i norm. *endruyer* »zatvoriti« MN, *maudruger* »nezgodno doći, zlo rasti«, Pt Noir *vadru*⁷ »veoma plodan teren«, Chaussin id. »koji brzo raste«, bressch. verdch. Montret *vaudru* »biljka koja prejako raste«, Chambéry *vadru* »plodan«, Lyon »koji brzo raste« (dijete, biljka); Chat. *vadrü* »bujan« (o vegetaciji); bressch. verdch. *vaudruger* »gusto rasti«.

4. Mnogo. Starofr. *dru* »mnogo« (Froissart), »napučen« (Mon. Guillaume Froiss.), Lille »mnogo«, St-Pol *drü-t* »zbižen, brojan«, Bonneval *dru*, langr. *dru* adv. — Izv. Starofr. *druge* »mnoštvo«, novofr. srednjofr. *druement* »u velikom broju«.

5. Živahan, radostan. Srednjofr. novofr. *dru* »veseo, živahan« (od XIV. stoljeća). Paris »hrabar« Trév. 1752, Yonne, Nièvre »živahan« ALF 1391 p 104, 107, langr. »živahan, veseo«, fourg. Gr-Cambre, Chaussin, lonh. »živahan, veseo«, sav. *dru* (f. *drwa*). — Izv. Chef-Bout. *druge* »okretna tijela, živa duha«; bess. *drüzo* »malo dijete vesele naravi«, Varennes *druzine* »radost, razigranost«, Chef B. *drugesse* »duhovna aktivnost; živahnost u pokretima«, havr. *rendruir* »ponovno razveseliti«, morv. *rendreuiller* »oživjeti«, sav. *endruji* »razveseliti«, limagn. *s'idrude* »razveseliti se«, starofr. *desendruir* »umrtviti«, Wallon. *gadrou* »živahan, veseo«, Lille *gadru* »varalica«, norm. »veseo; pijan« MN, St-Etienne-A. »mlada dopadljiva osoba«. S prefiksom *ca-* Elle *cadru* »žalostan i zamišljen«, Chef B. *faire le cadrou* »izgledati loše, patnički«.

6. Mek.⁸ Moselle *drü*, f. *drow* »nježan, mekan«. — Izv. *drüya*, *druwas* »mekoća, mekost«.

7. Opernatio. Novofr. *dru* »odrastao da poletí iz gnijezda« (Cotgr. 1611), Couvin, Giv. havr. Blois *dru*, berr. *drü* RD, Chaten. Montbél, Bourn. bressch. *dru*, périg. »odrastao« (ptice). — Izv. Montbél. *druaie* »prašina i nečist u napuštenom gnijezdu«, Percey *drugée*, Yonne *drussin*, Chaten. *druanche*, bressch. *drugéole* »perut koja prekriva tijelo mladih ptica«; périg. *druca* »odrasti«, norm. *druire* »rasti« (perje u ptica), DT, Bray »dobiti perje« (ptice), St-Victor Gatin. *drussir*, berr. id. RD, Esternay id., pik. *edrué* »o djetetu koje raste i ne zahtijeva više mnogo brige«, St-Pol *ēdrüēy* »dijete koje se počinje razvijati«.

⁷ Jud dovodi prednji slog *van*, *-va*, *-ga* u ovim oblicima u vezu s galskim *-ver* što se u provansalskom nalazi u *ver-nemetis* »*fanum ingens*« i znači »veoma mnogo«. *Ver -druto* pretvorilo bi se disimilacijom u *vel-druto*.

⁸ Usp. Borgomanero *drge* »tenero«.

8. Dragi. Starofr. srednjofr. *dru* »ljubavnik, prisni prijatelj«; starofior. *drudo*, staroprov. *drut*. — Izv. Starofr. srednjofr. *drue* »ljubavnica«, staroprov. *druda*; starofr. srednjofr. *druerie* »prijateljstvo; ljubav, nježnost, udvaranje; ljubavni zalog, ljubavni poklon; toaletni ukras«, staroprov. *drudaria* »ljubav, udvaranje«, cham. *druerie* »ljubav«, starofr. *druerise* »nježnost, naklonost«, *se desdruir* »prestati biti prijatelj«, Broye P. *druerie* »bestidno udvaranje«, Dol »prijateljica, pratilica, ljubavnica, Yonne *drumelle* »ženka,⁹ Dampr. *drüy* »bludnica«, staroprov. *drudiera* »ljubavnica«, *drudeyra* AM 25, 186, Fougerey *drugette* »krevet mladog bračnog para«.

9. Igra. Starofr. *druge* »igra, šala, ruganje«, Bain, renn. *drue* »igra s čepom«, St- Victor *jouer à la drue* »pogoditi keglu«. — Izv. Norm. *drugir-druger* v. n. »zabavljati se«; v. a. »pokrenuti, uznemiravati«, Bayeux »pokrenuti«, bess. *drujié* »zabavljati se«, Bocage *druger* »zabavljati se«, Le coeur, 178, hag. *drugiei* »zabavljati se. skakati, trčati kao mlada telad«, Ille-et-V. *druger*, renn. »igrati se, zabavljati se«;¹⁰ Pipriac »vragolati« (djeca i mlade životinje); Fougères *drugé*, Pléché. *drüž* »zabavljati se«, Mée *druger* »igrati se, biti nestašan«, bmanc. *drüžē* »zabavljati se«, ang. *drucher* »skakati«, Chef-Bout *druger* »biti strastven u ljubavi«, morv. *dreuiller* »igrati se, vragolati veselo«, fromt. Doubs *druger* »skakati upropanj«, Mesnay *drudzi* »skakati«, Vaudioux id., »vragolati«, Juj. *druger* »plesati«, Lyon (*a*)*drugi* »skočiti, skakati, zabavljati se skačući«, for. *drugi* »skakati, igrati se« (djeca, kozlići itd.), VR. *drüdze* »bujnost raslinstva, obilje«, Isère *drugeié* »skakati od radosti«, ChF, Mir. *doerzeyē* »skakutati«; nbret. *drugoux* »igrač« RCELT 5, 221, Pléché. *drüžō*, — *wār* »koji voli da se zabavlja«; Blois *derugeant* »nestašno, obješenjačko« (dijete), Lyon *être en druge* »skakati«. Na osnovi značenja »skakutati« preko srednjofrancuskog treba tumačiti *avoir les druges* »šaliti se« (J. Regnier 1432). Jers. *aver les druges* »biti uznemiren«, nom. *avoir les druges* »ne izdržati na mjestu«, na osnovi značenja »igrati se« treba objasniti starofr. *drugier* »rugati se nekome«, Lyon *drugi* »prevariti«, *drugeon* »varalica«.

10. Plodan (o zemlji). PtNoir, Blon. *drü* »plodan«, Gren. *drua*, *drieu*, H. Alpes, Lallé *drü*, novoprov. *drud*, prov. *dru*; Vaudioux *dru* »plodan od gnojiva«, Leysin *drü* Jaberg 90n 1, aost. *dru*, -ya, Albert Sallanches *dru*.¹¹

⁹ Križanje s *femelle*.

¹⁰ Otuda bret. *drugal* »šaliti se«, vann. »zabavljati se«.

¹¹ Ne prenosimo izvedenice budući da se one sve odnose na »zemlju«, »plodnost«, »gnojivo«, »gnojiti« i sl.

FEW na kraju, na str. 166, daje još sljedeće obavještenje: treba smatrati neuspjelima ranije pokušaje da se *dru* »ljubavnik« odvoji od *dru* »bujan« pa da se prvo svede na gotsko *drūps*¹² »drag«, »mio« a drugo na galsko *dlutos* »bujan« (Diez 123, Mackel 18 ML 2708, 2780). To isto vrijedi i za Gamillschegov prijedlog da se porodica riječi raščlani na nekoliko članova kao i za Visingovo shvaćanje da izvore treba tražiti na sjeveru. Oblik *druto* udomaćen je i zastupljen i u gornjoj Italiji: piemonteško *drū* »mastan, grub«; denoveško *druo* »jak, grub«. *Druto* odgovara kimričkom, tj. velškom *drud* »smion« staroirskom *drūth* »lud«. Najstariju potvrdu za to nalazimo u glagolu *indruticare*,¹³ koji nam je ostao sačuvan posredstvom glosa. Sva se ostala značenja svode na značenje »jak« i još se i danas na mnogim mjestima međusobno prožimaju.

Iznesenu građu dopunit ćemo još podacima iz sljedećih najznačajnijih etimoloških rječnika.

DU CANGE, *Glossarium mediae et infimae latinitatis*, III/1884, str. 196—197: *druchte, druthe* »zaručena djevojka«, od *trewe*, germanski »vjernost« ili, *drut* »prijatelj«. Lex Salica tit. 14 10: *Si quis puellam, quae Druchte ducitur ad maritum... maechatus fuerit. Druda* »prijateljica, ljubavnica«. *Druerie* »ljubav«. *Drudaria* »vrsta poklona koji se pravio ženama feudalaca ili sudaca«. *Drudies*, *drudi* iz istog izvora kao *druchte* »vjerni, prijatelji, savjetnici«. *Drud* »drag«, »snažan«, »smion«.

F. Godefroy, *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IXe au XVe siècle*. Tome II, Paris 1883, str. 776—777: *Dru, drut, drud, druc*, fem. *drue*. Pridjevsko značenje: 1. vjeran; 2. zaljubljen; 3. snažan, tust; 4. živahan, veseo; 5. pun, obilan, bujan, plodan. Imeničko značenje: prijatelj, -ica; ljubavnik, -ica.

Druerie (droerie, druirie): 1. prijateljstvo; 2. ljubav, nježnost, ljubavno zadovoljstvo, ljubavna spletkica; 3. ljubavni zalog, znak; 4. nakit, poklon, toaletni ukras.

Ibid. str. 778: *Drueriee*, s. f. »prijateljstvo«, »srdačnost«.

E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, II, D-H, Paris, str. 1248: *Dru, drue*. Adj.: 1. gust (o travi i žitu); 2. veseo; 3. porastao (o mladim pticama). Imeničko značenje: ljubavnik, -ica.

¹² F. Holthausen, *Gotisches Etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1933, str. 24: **drūps* »drag«, »prisan«, kao m. »dragi« u tal. *drudo*, starofr. prov. *drut*, starovisokonjem. *trut*.

¹³ Glagol *indruticare* citira i Battisti-Alessio, str. 1396—97, i navodi da je isti potvrđen u latinitetu VIII stoljeća i sačuvan u pojednostavnjenom starofranc. obliku *drugier*. V. još i Gamillscheg, EWFS, str. 328.

Imenice *dru*, *drue* bile bi germanskog podrijetla, dok bi pridjev potekao iz keltskog izvora. Osnovno značenje u francuskom bilo bi »gust« u značenju *herbe drue*, koje je potvrđivano u velikom broju tekstova.

Tobler-Lommatzsch: *Altfranzösisches Wörterbuch*, II, C-D, Berlin 1936, str. 2086—87: *Dru* adj. subst.: 1. gust; 2. bogat, opremljen, blagoslovljen; 3. snažan, jak (o bolu); 4. odrastao za let.

Str. 2088—89; Supstantivno značenje: prijatelj; ljubavnik, -ica. *Druerie*: 1. naslada; 2. prijateljstvo; 3. ljubav, ljubakanje; 4. ljubavni poklon, ljubavni zalog.

Grandsaignes d'Hauterive, *Dictionnaire d'ancien français*, Paris 1947, str. 192: *dru*, *drut* (adj.) (XI—XVI st.): 1. snažan, žestok; 2. veselo, živahan; 3. prijateljstvo (kao supst.); 4. ljubavnik (kao supst.). *Druerie* n. f. (XII—XV st.): 1. prijateljstvo; 2. ljubav, udvaranje; 3. ljubavni poklon; dragi kamen. Etim. od *dru*.

Semantičko bogatstvo riječi *dru*, *drue*, *druerie* nije u FEW našlo samo čvrste okvire i, koliko je to u granicama jednoga rječnika moguće, svoj najpotpuniji izraz, nego je dobilo i interpretaciju korijena koja nam se od svih ostalih čini najprihvatljivija. U tom se smislu ne radi o određenoj porodici riječi koja se raspadala na više članova, već o jednoj te istoj riječi koja se račvala na dvije grane. Istu hipotezu, tj. da se u slučaju navedenih romanskih riječi radi o jednoj te istoj riječi koja je evoluirala u dva različita pravca iznio je Jud u svojoj raspravi »Zur Geschichte und Herkunft von franz. *dru*«, *Archivum romanicum*, VI/1922, str. 313 fr.¹⁴ Judov autoritet ne dopušta nam da posumnjamo u prihvatljivost njegove hipoteze. Vodeći ga svjetski romanisti potvrđuju. Tako Iorgu Iordan, *Einführung in die Geschichte und Methoden der romanischen Sprachwissenschaft*¹⁵ na strani 255 ističe Judovo neprijeporno umijeće u rekonstruiranju predromanskih, napose galskih riječi te njegov istančan smisao za oštroumne eti-

¹⁴ Jud-ov rad čiji naslov citiramo prema Iordanovu niže navedenom djelu sa strane 257 bio nam je nažalost sve do danas nepristupačan. Tako isto i kompletna bibliografija Judovih publikacija do 1941. koja je objavljena na prvim stranicama sveske *Sache, Ort und Wort. Jakob Jud zum sechzigsten Geburtstag* (12. Januar 1942), Zürich-Genève 1943. O osnovnoj koncepciji Judove rasprave koju smo u ovom radu formulirali obavijestili smo se u knjizi Marcela Galliota, *Etudes d'ancien français*, Paris, Didier, 1967, str. 147, 1. Jud izvodi etimologiju riječi *dru* od galskog *druto* »snažan«. Suvremeni rječnici, čini se, prihvaćaju hipotezu švicarskog znanstvenika o jednoj jedinjoj riječi koja se razvijala u dva različita pravca. V. Galliot, o. c., str. 147, 14.

¹⁵ Akademie-Verlag, Berlin 1962. Ins Deutsche übertragen, ergänzt und teilweise neubearbeitet von Werner Bahner.

mološke kombinacije. Treba prije svega usporediti niz njegovih članaka pod naslovom »Mots d'origine gauloise?«, koji su objavljeni u četiri sveske *Romaniae* 1920—1926. W. v. Wartburg u *ZRPh* XL/1920, str. 508 priznaje Judovu veliku zaslugu da je već postojećim metodama dodao lingvističku geografiju kao novu metodu romanske filologije, što je imalo značajne posljedice. S jedne strane, lingvistička geografija daje vrijedna obavještenja o jezičnom razvitku, a s druge, ona baca novo i neočekivano svjetlo na povijesne okolnosti.¹⁶

U prilog formulirane Judove koncepcije govori i sama polise-mija romanskih riječi kao i njihove leksičko-stilističke nijanse u stanovitim književnim kontekstima. To posljednje zahtijeva još detaljnije proučavanje i, ukoliko se ono uspješno obavi, vjerujemo da Judova hipoteza neće biti samo obogaćena novim vidovima nego će ona otvoriti perspektivu za jednu novu interpretaciju.

Iz iznesene građe, koju treba još dopunjavati i proširivati drugim leksičko-etimološkim supstancama, izlazi sljedeći provizorni z a k l j u č a k: mišljenja o izvoru riječi *dru*, *drue*, *druerie* itd. nisu jedinstvena, drugim riječima, u pogledu etimologije tih riječi postoje još i danas kolebanja. Tako većina rječnika ističe germansko podrijetlo tih romanskih riječi (*Du Cange*, *Devoto*, *Littré* i još neki rječnici). Galsko podrijetlo navode *FEW*, *Bloch-Wartburg* i *EWFS*, a drugi keltski izvor *Battisti-Alessio*. Ne navode nikakvu etimologiju rječnici *Godefroy*, *Huguet*, *The Oxford English Dictionary*, a *Hatzfeld-Darmesteter* obilježava podrijetlo tih riječi kao »neizvjesno« (*origine incertaine*, str. 799).

Drugi vid problema koji smo već u samom početku definirali, tj. semantički, odnosio bi se na značenja riječi koje proučavamo. I na tom se području uočava neusklađenost. Koje značenje prevladava? Koje se može smatrati osnovnim a koje sporednim značenjem?

S n a ž a n kao prvo i osnovno značenje citiraju sljedeći rječnici: *Battisti-Alessio*, *Bloch-Wartburg*, *FEW*, *Grandsaignes d' Hauterive* i *Huguet*.

¹⁶ Usp. još i Spitzerovu ocjenu u *Meisterwerke der romanischen Sprachwissenschaft*, I, str. 369; »Jakob Jud hat Gilliérens Lehre mit den bisherigen Resultaten der romanischen Philologie in Einklang gebracht und bietet in seinen lexikologischen Arbeiten, vor allem in unserem Aufsatz, eine Synthese der bisherigen Methoden der Rekonstruktion von Etyma, der Sprachvergleichung, der Wörter- und Sachenrichtung, der Erforschung des stilistischen Gehalts, der sprachgeographischen Richtung — alles im Dienste einer kulturgeschichtlichen Haltung, die zum Unterschied von Vossler weniger die phänomenologische Spiegelung von Kultur in Sprache als kausale Verflochtenheit von sprachlichem und kulturellen herauszuheben trachtet«.

Vjeran kao osnovno značenje rječnici: *Du Cange, Godefroy, Devoto*.

Veseo kao osnovno značenje samo rječnik *La Curne de Sainte Palaye*.

Bujan, gust kao osnovno značenje potvrđuju autori: *Hatzfeld-Darmesteter, Littré, Gamillscheg i Tobler-Lommatzsch*.

Značenje *operatio* kao jedno od osnovnih značenja rječnici: *FEW, Littré i Tobler-Lommatzsch*.

Prijedimo sada na značenja imenicâ *dru, drue, drudo, druda*.

Prijatelj, -ica kao osnovno značenje citiraju: *Godefroy, Bloch-Wartburg, Grandsaignes d'Hauterive, Battisti-Alessio, The Oxford English Dictionary i Tobler-Lommatzsch*.

Ljubavnik, -ica kao osnovno značenje: *FEW i Littré*.

Imenica: *druerie* ima dva osnovna značenja: 1. prijateljstvo; 2. ljubav. Potvrdu za to nalazimo u rječnicima: *FEW, Godefroy, La Curne de Sainte-Palaye, Tobler-Lommatzsch i Grandsaignes d'Hauterive*. Prema tomu značenja »prijateljstvo-ljubav« ocrtavaju promjer određenog semantičkog kruga iz kojega izlaze sva ostala značenja kao: nježnost, udvaranje, ljubavno zadovoljstvo, ljubavni poklon i zalog, toaletni ukras.

Različitost etimološkog izvora riječi o kojima se radi mogla bi nas usmjeriti k zaključku da se u ovom slučaju radi o dvije ili čak tri različite riječi. Međutim, i imenice i pridjevi *dru, drue, drudo, druerie, drudaria* itd. s ostalim semantičkim varijantama konstituiraju jedan neosporno kompaktan, semantički iznutra čvrsto složen plan. Precizno određivanje i kompariranje svih osnovnih i sporednih značenja imenovanih riječi omogućit će da se sagleda: 1. njihov pravi etimološki izvor; 2. faza klizanja značenja jedne te iste riječi ukoliko se ona ostvarila. To znači: sistematska rekonstrukcija svih značenja nabrojanih riječi pridonijela bi ujedno i uspješnom zaokruživanju profila semantičke rekonstrukcije čiji tip opisuje Benveniste, iako u nešto krnjem obliku budući da ga je izolirao od istih romanskih riječi. Uključimo li i njih u cijeli semantički kompleks, onda možemo uočiti dvije ključne pozicije. Prvu čine *germanski* korijeni u značenju »vjeran, vjernost« nasuprot korijenima u značenju »hrast, stablo, drvo«. Drugu predstavljaju *romanske* riječi srodnih korijena: *dru, drue, druerie*, koje između ostalih značenja impliciraju i pojmove *vjeran prijatelj* nasuprot citiranim germanskim riječima.

Mi smo već u početku rezimirali Benvenisteov stav prema prvoj poziciji. On vodi k stanovitom *simplificiranju* problema, tj. njegovu *reduciranju* na užu semantičku realizaciju »hrast« — »vjer-

nost«. Kako se ne bi stvorio *circulus vitiosus*, potrebno je gornju relaciju smjestiti u širi kontekst navedenih indoevropskih korijena. Ti korijeni ne znače samo »hrast« nego i općenito »drvo, stablo, drveni predmet« itd. Evo primjera:¹⁷ *deru-*, *dōru*, *dr(e)u*, *-drou*, *dreuō*, *drū* znače »drvo«, prvobitno vjerojatno »hrast«, zatim razno drveno oruđe pa »tvrd poput drva, čvrst, vjeran«.

Staroindijski: *dāru* n. »drvo«, *drū* n. m. »drvo, drveno oruđe, grana«. Starovedski: *dāuru* stablo, komad drva, drveno oružje, buzdovan. Grčki: *drūs* »hrast, drvo«, kod Homera *drūm'a* n. pl. »šuma«, *dendreon* »stablo« otuda antičko *déndron* iz redupl. **den* (-*der*) -*dreon*, *dōrū* »deblo, drvo, koplje«; kret. *dor-a* »greda« (= lit. let. *darva*). Albanski: *dru* f. »drvo, stablo, motka«, *drush-k-* »hrast«, otuda *drū* u *dri-zē* »stablo«, *drūni* »drveni zasun«. Gotski: *triu* »drvo, stablo«; staronordijski: *trē* »stablo, greda«. Velški: *derwen* »hrast« (Wartburg III 50), maked. *dárüllos* f. »hrast«. Litavski: *derya* (prvobitno kolektivno) »smola, katran, smolasto drvo«. Praslav. *druua* nom. pl. »drvo«; staroslav. *dr̃va*, rus. *drová*, poljski: *drwa*; **druuina* — sve u značenju »drvo«.

Pridjevske izvedenice imenovanih korijena u prenesenom smislu znače »čvrst, tvrd, vjeran, pouzdan, surov, hrapav, strog« itd. Tako u staroindijskom *dāruuá* znači »tvrd, hrapav, strog«, u stvari: »tvrd kao drvo«. Latinski *dūrus* znači »tvrd, otvrdnuo, hrapav, strog, snažan, grub, bezosjećajan«. Staroirski *drou-* »čvrst«, galoromanski: *drūtos* »snažan, bujan« prema lit. *drūtas*, staroir. *drūth* »lud«, velški *drud* »lud, hrabar«. Staroindijski *trē* as. »drvo, greda«, fig. »čvrst, uzdajući se čvrsto«. Gotski *triggws* »vjeran«, starovisokonjem. *gitriuwī* »vjeran«, staronordijski *tryggr* »vjeran, pouzdan, bezbrižan«, starovisokonjem. *triūwa* i novovisokonjem. *Treu* u istom značenju »vjernost«, staroislandski *trūr* »vjeran«, staronordijski *traustr* »jak, čvrst« (*traust* n. »pouzdanje«); litavski *su-drus* »bujan, mastan« (napose o rastu biljki), baltički *drūta-* »jak« (= galorom. *drūtos*), litavski: *drūtas*, *driūtas* »snažan, debeo«.

Iznesena značenja pokazuju da ona po svojoj semantičkoj raznovrsnosti izlaze iz okvira »hrast« — »vjernost«. Istina, postoji stanovita analogija, analogija konkretnoga s apstraktnim, ali se ona razvijala vjerojatno samostalno u svakom jeziku u toku formiranja jezičnog mentaliteta specifičnoga za pojedinu zajednicu koja se određenim jezikom služila. U našem konkretnom slučaju ne bi se moglo ni govoriti o međusobnim jezičnim utjecajima nego, čini nam se, prije o postojanju jedne specifične indoevropske psihologije koja je, razvijajući se, prouzrokovala podsvjesno

¹⁷ Prema J. Pokorny, *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*, Bern, A. Francke Ag. Verlag, str. 214—217.

i samostalno klizanja značenja k srodnim analognim nivoima konkretnoga prema apstraktnomu. To znači: odnos »hrast« — »vjernost«, koji se kao uočljiva semanto-leksička komponenta predstavlja u mnogim indoevropskim jezicima, ne bi bio po našem mišljenju produkt jedne analogije stvorene u pojedinim jezicima na relativno mehanički način. I zato se on ne može ograničiti samo na jedno područje, npr. germansko, budući da je nazočan u različitim sinonimičkim varijantama i u daleko široj oblasti. Promatrano iz pozicije samih indoevropskih korijena, dimenzija semantičke rekonstrukcije proširuje se i daje uvid u pitanje distribucije značenja »stablo« — »hrast« s jedne, i »vjernost« s druge strane. Jer, da rezimiramo: interpretacija mora polaziti od cijeloga pojmovnog polja »drvo, stablo, hrast« općenito i ne smije se ograničiti na »hrast« i njegove karakteristične kvalifikative posebno. Stoga, da bi se perspektiva što jače produbila, u njoj pripada posebno mjesto i onoj drugoj ključnoj poziciji koju smo formulirali, a koju Benveniste, na žalost, nije opisao. Predstavljaju je romanske imenice i pridjevi srodnih korijena i različitih značenja o kojima je do sada bila riječ. Može se utvrditi: *dru*, *drue*, *druerie* itd. po sastavu i po značenju zauzimaju čvrsto mjesto u kompleksu Benvenisteova rekonstrukcionog tipa: »hrast« — »vjernost«. S druge strane, te iste riječi zauzimaju ujedno još i nedovoljno istražen teren romanske historijske leksikologije kao riječi jedne civilizacije koja je vršila ogroman utjecaj na putove razvitka cjelokupnoga francuskog vokabulara. Kao što je već prije rečeno, proučeni materijal pokazuje da je sve do danas ostalo otvoreno pitanje etimološkog izvora romanskih riječi, ali isto tako i pitanje njihova osnovnog i najraširenijega značenja. Mi bismo, bar za sada, značenje »snažan, jak« prihvatili kao osnovno unutar njegova širokog semantičkog polja. Sve dok se do kraja ne izvrši sustavna semanto-leksička analiza naših romanskih riječi, sljedeća interpretacija izgleda nam moguća: semantičko polje »snažan, jak« proširilo se u srodan pojmovni krug »mastan — bujan — bogat« itd., naime u značenja koja neki autori, u prvom redu FEW, ističu kao osnovna. FEW naročito podvlači nerazdvojjivost riječi *dru* »bujan« od riječi *dru* »ljubavnik«. To bi išlo u prilog pretpostavci da su sve te riječi pretrpjele utjecaj dvaju značenja koja su ih preoblikovala. Prvo bi značenje bilo »snažan, jak«, iz čega se moglo prvobitno razviti »prijateljstvo — vjeran — vazal« itd., riječi koje su zastupane kao ključne u francuskoj junačkoj epici. Drugo značenje »bujan, obilan, bogat« itd. s varijantama koje postoje još i danas u nekim francuskim dijalektima, kao npr. *druge* u značenju »igra, zabava, šala«, moglo je da izmijeni prvo značenje u »dragi, ljubavnik, -ica, ljubavno zadovoljstvo, igra« itd. Očigledno je ovdje

došlo do pomicanja vokabulara sa socijalno-moralnog plana na erotski plan. Erotski vokabular postojao je u Srednjem vijeku kao karakterističan društveno-jezični čimbenik, i kao takav on je morao slijediti specifičnu evoluciju. Citirane romanske imenice i pridjevi predstavljaju tipične elemente te vrste vokabulara srednjovjekovnoga francuskog, talijanskog i provansalskog jezika. To sve znači: osnovno značenje »snažan« razvijalo se u nova gore navedena značenja prešavši put kroz dva semantička kruga: onoga pojmovu »bujan, obilan« itd. i onoga pojmovu »igra, zabava« itd. Prema tomu, polazeći s o v o g a gledišta — koje smo formulirali prije okvirno nego suštinski, budući da našem radu nije osnovni cilj proučavanje povijesne »biografije« izabranih romanskih riječi — i potkrijepljeni u tome argumentima FEW s jedne, a samom polisemijom romanskih riječi s druge strane, mi prihvaćamo ranije definiranu J u d o v u koncepciju o evoluiranju jedne te iste riječi odnosno značenja u dva — dodat ćemo — pa i tri različita značenja semantički iznutra povezana. To bi ujedno bio drugi z a k l j u č a k o semantičkom aspektu riječi: *dru*, *drue*, *druerie* itd. Sasvim je drugo pitanje kada i kako je izvršeno klizanje značenja od »snažan, bujan« na »vjeran, dragi« odnosno »prijatelj, ljubavnik«. U ovom se slučaju može raditi i o istodobnim evolutivnim strujanjima uvjetovanima ekstralingvističkim, u prvom redu društvenim uvjetima kao i onima jedne specifične civilizacije kakva je bila ona feudalno-dvorskoga društva. Međutim, sve to prekoračilo bi granice problema koji smo načeli u ovom radu. Naš se problem svodi na značenje i funkcionalnost koju u rekonstrukcionom tipu »hrast — vjernost« imaju i romanske riječi *dru*, *drue*, *druerie* s obzirom na njihove etimološke i semantičke srodnosti. Stoga uklapanje tih riječi u dani kompleks ne bi samo, kao što smo već primijetili, proširilo njegove dimenzije nego i ukazalo na jedno posebno stanje u vokabularu francuskoga, provansalskog i talijanskog jezika u određenom vremenskom intervalu, a ujedno i na činjenicu da je upravo u tom stanju izvršena distribucija značenja o kojoj je bila riječ. Romanska situacija sa svojim specifičnostima nagovještava karakteristično klizanje značenja od pojma »snažan« prema pojmu »prijatelj, ljubavnik«. Na srodnom klizanju značenja zasnivan je i tip semantičke rekonstrukcije koji je analizirao Benveniste. Međutim, u romanski rekonstrukcioni tip teško bi se mogao uklopiti i »hrast« kao semantički element za rekonstrukciju. Nesigurnost same etimologije riječi te kolebanje između osnovnog i sporednih značenja onemogućuje *a priori* stvaranje romantičkih koncepcija à la Osthoff i upućuje na detaljniju analizu polisemije romanskih riječi. One se uprkos svemu ne bi smjele isključiti iz kompleksa rekonstrukcije Benvenisteova pri-

mjera. One naime kao tipični sastavni dijelovi vokabulara jedne epohe i određenog jezičnog ukusa mogu taj isti primjer odnosno tip modificirati i dati mu novi sadržaj. U tom smislu romanske riječi *dru*, *drue*, *druerie*, *drudo*, *drudaria* itd. predstavljaju lijep primjer semantičke rekonstrukcije na području romanske leksikologije i ujedno one dotiču zajednički indoevropski nivo.

Na kraju, bacimo li opći pogled na skicirani problem, ne možemo a da se ne prisjetimo onoga što je Pierre Ruelle utvrdio u svom referatu pod naslovom »La méthode en sémantique: réflexions sur un mot banal, fr. chignon«. ¹⁸ Citiramo u prijevodu: »U semantici kao i u povijesti potpuno obnavljanje prošlosti jest san. Pa ipak, tek proučavanje najsitnijih detalja omogućuje da se shvate značenja koja su na prvi pogled neobjašnjiva«. Pridružimo se Ruelleovoj konstataciji, ali u nadi da će buduća lingvistička istraživanja mnoge semantičke »sne« pretvoriti u stvarnost.

¹⁸ *Bulletin de la société roumaine de linguistique romane*, I, Bucarest 1964, str. 72.

Vera Gerersdorfer: D'UN EXEMPLE DE RECONSTRUCTION SÉMANTIQUE DANS LES LANGUES ROMANES

Résumé

Le problème posé dans cet article est celui du rapport des substantifs et des adjectifs romans: *dru*, *druē*, *druerie*, *drudo*, *drudaria* etc. avec les racines analogues indoeuropéennes: *daru*, *dru*, *drus*, *trau*, *derwen* d'une part et les mots germaniques: *trauan*, *trur*, *trau* etc. de l'autre.

D'après Benveniste, qui a étudié leur signification, les racines indoeuropéennes et les mots germaniques cités constitueraient un type particulier de reconstruction sémantique. Alors qu'en indoeuropéen les mêmes racines: *dru*, *drus* etc. peuvent signifier «arbre» en général ou «chêne» en particulier, les mots germaniques de racine analogue ont une signification tout autre, celle de «fidèle», «fidélité» «être fidèle». La relation: *arbre-chêne-fidélité* représente un des types de reconstruction sémantique analysé par Benveniste mais aussi celui qui impose au romaniste l'association avec les mots romans ci-dessus nommés étant donné leur signification et leur structure proche de formes: *dru*, *drus*, *trur*, *traus* etc.

Après avoir repris avec quelques légères modifications la conception essentielle de Benveniste sur la reconstruction sémantique en général on aborde la question de l'étymologie et des significations des: *dru*, *druē*, *drudo* etc. — mots-clés du vocabulaire courtois des langues française, provençale et italienne du Moyen Age. On aboutit aux conclusions suivantes.

1. L'origine des mots romans en question est restée jusqu'à aujourd'hui incertaine.

2. On hésite également à cause de la signification primaire et des significations secondaires des mêmes mots. Le fait que la signification: «fort», «vigoureux» dans la plupart des cas apparaît comme la signification primaire des adjectifs: *dru*, *-e*, *drudo* vient à l'appui de l'interprétation suivante. Les mots-clés romans auraient subi l'influence des deux significations: 1. de «fort», «vigoureux» qui aurait modifié leur sens primaire en celui de: «ami», «fidèle», «vassal» et, 2. de «gras», «abondant» etc. avec les variantes: «jeu», «amusement» etc. confirmés même aujourd'hui dans certains dialectes français et italiens. D'où s'ensuivent les significations nouvelles: «amant», *-e*, «présent d'amour» «plaisir amoureux» etc. En effet, le vocabulaire a changé d'aspect, il est passé du plan sociomoral au plan érotique.

3. Le fait que les mots romans expriment entre autre les idées de: «fidélité», «fidèle» «ami» etc. rend obligatoire leur position dans le domaine des ra-

cines indoeuropéennes et des mots cités par Benveniste sous le rapport: *arbre- chène- fidélité*. Eléments intégrants du vocabulaire d'une époque déterminée, les mots romans en question peuvent modifier le type de reconstruction décrit par Benveniste et lui ouvrir une nouvelle perspective. Pour cette raison ils méritent être examinés dans le processus de cette reconstruction. En même temps, ils représentent un exemple caractéristique de reconstruction sémantique dans les langues romanes qui jusqu'à présent n'a été suffisamment analysé ni particulièrement mis en lumière. C'est pour cette raison que l'intention principale du présent travail est d'attirer l'attention sur l'aspect sémantolexicologique des mots romans en question ainsi que sur leur place au niveau des certains mots indoeuropéens dont ils s'approchent par leur constitution phonétique et par leurs significations.